

eilutės. Gal vaikams ar kai kuriems suaugusiems toks šiuolaikinio religijų pasaulio įvairovės pažinimas ir yra vienintelis įmanomas. Bet religijos yra tikros ir rūšios, reikalaujančios radikalios atsidavimo, absoliučios meilės, egzistiškai sukrečiančios, sprendžiančios gyvybės ir mirties klausimus, dažnai paradoksalios, net absurdiškos. Jeigu jos perteikiamos gražiais vaizdeliais, nereikia manyti, kad skaitytojas šitaip pažins religijų pasaulį. Jis tiesiog gauna progą pavartyti albumėlį. Jame „kažkas parašyta“ apie religijas. Skaitytojas mano „kažką supratęs“. Tai ir yra blogiausia.

Davidas Selfo parengta knygelė kaip tik tokia. Tai fotografų šėlsmas. Nuotraukos labai profesionalios, poligrafija puiki. Bet pamėginkime suprasti: po vaizdeliais parašytos eilutės, kelios koncentruotos frazės, trumpas dogmų atpasakojimas ar, pvz., iš daugialapio šventraščio pacituotas dviejų sakinių fragmentas tiesiog negali išsemti ar net primityviai reprezentuoti konkrečios religijos pasaulio.

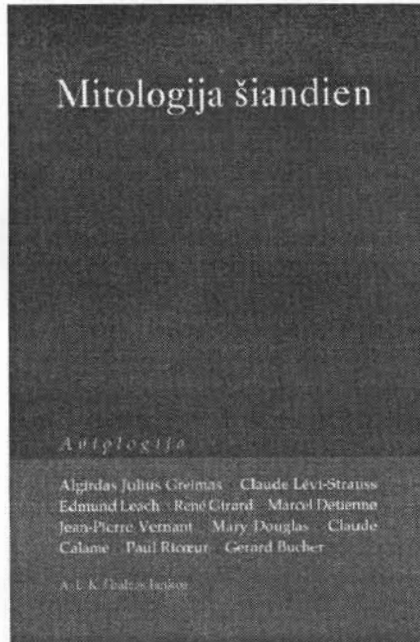
Davidas Selfas elgiasi šiek tiek ironiškai. Puikiai suprasdamas, į kokią painingą jis įklimpęs (keliolikoje puslapių reikia sutalpinti visą didžiųjų religijų pasaulį), autorius pasirenka „kieta“ kelią – jo informacija yra glausta, enciklopedinė. Visa, ką Selfas parašė, galima rasti bet kurioje enciklopedijoje, tik ten tekstas informatyvesnis. Ir viskas pateikta taip glaustai, kad ir norėdamas nerasi prie ko prisikabinti – tezės ir enciklopediniai teiginiai tiesiog nepajudinami. Autorius jaučia atsakomybę ir pagrindinius teiginius ar dalykus perteikia kondensuotomis frazėmis.

Bet vis dėlto... Pažvelgęs į popierių, tiražą, nuotraukas ir užsienio leidyklų vardus, imu graudintis... Už tokius pinigų buvo galima išleisti Fritzo Heilerio „Religijų istoriją“, Helmerio Ringgreno, Akkes Stromo religijų istorijos veikalus, Giunterio Lanczkowskio trumpų religijotyros įvadų ciklą ir t. t. Arba vieną iš trumpų religijų istorijos enciklopedijų... Arba...

Na, bet turime, ką turime. Mažai informacijos, bet daug nuotraukų. Matyt, to ir esame verti, o rimtesniems dalykams leidyklos dar nepribrendo. Gal

būt manydamos, kad mes nesame gudurčiai, jos siūlo ne tekstus, o nuotraukas. Betgi, mielieji, čia ne „Pasaulio sekas“, čia „Pasaulio religijos“...

Antanas Sereda

Dail. Vida Kuraitė

Mitologija šiandien: Antologija / Sudarė Algirdas Julius Greimas ir Teresa Mary Keane. – V.: Baltos lankos, 1996. – 311 p.

Išsyk norėčiau tarti, kad šios pastabos nėra puikios antologijos recenzija (struktūralistinės ar semiotinės mitologijos teorijos man nėra gerai žinomos). Tikrai ir nuoširdžiai džiaugiuosi, kad dabar Lietuvoje galima susipažinti su struktūralizmo korifėjų tekstais. Sunaikai įšivaizduoju, kaip knygos rengėjams teko bendradarbiauti (ar grumtis) su autoriais bei jų teisių perėmėjais, bet manau, kad tai buvo tiesiog titaniškas darbas. O kad šią antologiją turime, tiesiog nuostabu, ir tikrai reikia padėkoti a. a. Algirdui Julijui Greimui, Sauliui Žukui ir „Baltoms lankoms“, praturtinusiems mus lig šiol labai menkai pažįstamos (nors ir dažnai cituojamos) krypties antologija.

Vis dėlto kelios pastabėlės lyg ir būtų reikalingos. Labai norėčiau, kad jos nebūtų suvoktos kaip priekabas zirzimas; tiesiog kai kurie dalykai nėra iki galo aiškūs.

Pirmiausia antologijos pavadinimas „Mitologija šiandien“ tarsi rodytų, kad tai reprezentacinis sąvadas, geriausius ir įtakingiausius mitologijos darbus įglaužianti chrestomatija. Deja, tokiu atveju pasigestume visos plejados daug įtakingesnių ir autoritetingesnių mito teorinės analizės korifėjų: Karlo Kerenyi, Walterio F. Otto, Rafeale Pettazoni, Geo Widengreno ir t. t., ir pan.; vardyti galima labai ilgai. Žinoma, jokia antologija negali atitikti kiekvieno skaitytojo skonio, bet tada ji neturėtų vadinintis „Mitologija šiandien“. Sprendžiant iš autorių, tai tiesiog struktūralistinio metodo išpažinėjų arba prancūziškai ir iš dalies angliškai rašančių antropologų struktūralistų darbų sąvadas. Tai tikrai ne šiandieninės mitologijos atvaizdas, o tik vienas jos srautų, beje, ne pats perspektyviausias.

Tokių klausimų gal nekiltų, jei antologija būtų papildyta įvadiniais straipsniais, parodančiais šios metodologijos atstovų vietą bendrame mitotyros kontekste ar bent jau paaiškinančių visų struktūralistinių analizų prasmes ir reikšmes. To nėra, ir antologija iš dalies pakimba ore. Sauliaus Žuko parašytoje „Leidėjo pratarinėje“ (p. 7) užsimenama, kad anksčiau tikėtasi, jog knyga prasidės sudarytojų įvadu. Deja, Greimas pasitraukė, ir, kiek supratau, įvado idėjos atsisakyta. Tai labiau negu keista. Kur jau kur, bet „Baltų lankų“ aplinkoje įvado autorius tikrai galėjo atsirasti, jis, beje, pirštu parodomas. Jei fundamentalaus darbo nesugeba ar nenori pristatyti „Baltos lankos“ su savo bendrabarbiais ir talkininkais, kas gi gali tai padaryti? Be to, jei neapsirinku, antologija mūsų kultūrinėje spaudoje taip ir liko nerecenzuota ar bent jau negalima pasakyti, kad buvo pernelyg apipilta recenzijomis. Manding, tiesiog dėl to, kad niekas nenorėjo pasirodyti struktūralistiniu kvailėliu, „trečiuoju broliu“, bejėgiškai neišmanančiu struktūralistinių pūruetų semantikos. Tokią baimę privalėjo atimti ar bent sumažinti knygoje patalpintas

įvadėlis, kuriam, deja, nepasiryžta.

Antologijos autoriai ne vienos ir tos pačios svorio kategorijos, be to, ne visada vienodo lygmens. Struktūralistai antropologai maišomi su filosofais (tai ne visai logiška), prancūzų kultūros istorikai – su visiškai specifinio žanro amerikietišku antropologijų atstovais.

Pirmasis antologijos tekstas – Greimo „Apie atsitikimus vadinamuosiuose humanitariniuose moksluose“ – yra prancūziškai šmaikštus pasišaipymas iš skaitytojo, kuris, iki teksto pabaigos išlaikęs rimtą veidą, tikrai lieka apkvailintas. Tai tikrai šaunus post-žaidimas, kurio pagrindu pasirinkta Georges'o Dumezil'io pastraipa iš jo teksto „Arkangelų gimimas“. Įdomiausia, kad Dumezil'io tvirtinimai apie jo ne pernelyg išmanytą Irano arijų religiją – paviršutiniški ir bent jau dabar senstelėję, o šešių zaratuozmo dvasių niekas „angelais“ ar „arkangelais“ nelaiko bent jau nuo Widingreno septinto dešimtmečio studijų, tad Greimo pasiūlytas Dumezil'io struktūralistinis komentaras tampa neįtikėtina beprasmišku struktūralistiniu fejerverku.

Claude'o Levi-Strausso studija „Mito struktūra“ yra vienas svarbesnių šio autoriaus darbų; atrodo, ir vienas simptomiskiausių. Jame kuriamos ar atkūrinėjamos struktūros ir schemas, nors mito analize čia visiškai nekvepia. Juolab kad pats autorius, nagrinėdamas Edipo mitą, prisipažįsta: „mes nesiekiamo pateikti įtikinamų šio mito interpretacijų, o juo labiau specialistui priimtina aiškinimą“ (p. 57). Kyla nekuklus klausimas: kuriems galams analizuoti mitą taip, kad jo analizė nebūtų patikima? Ir dar, skaitant Levi-Strausą, visą laiką kirba mintis: negi struktūros ar schemas sudarymas jau reiškia paaiškinimo ar supratimo galimybę?

Edmundo Leacho straipsnis „Mito struktūra“ nepalyginti blaivesnis ir tikrai patartinas visiems Levi-Strausso skaitytojams kaip išblaivantis ar atgaivinantis dušas. Jis bent jau gana aiškiai parodo, ko verti Levi-Strausso analizei pasirenkami „mitologiniai tekstai“ ar greičiau pasakos. Iš tokio „strosiško“ požiūrio puikiai pasišaipytų bet koks tautosakininkas, bet geriau paklauskime Leacho,

teigiančio, kad Levi-Straussui mitologija „prasideda kaip žodinė tradicija, susijusi su religiniu ritualu. Pačios pasakos, sekamos egzotiškais kalbomis, dažniausiai yra nepaprastai ilgos. O Levi-Straussui ar bet kokiam tyrinėtojuj jos tampa prieinamos tik užrašytos, sutrumpintos ir išverstos į kurią nors iš žinomų Europos kalbų. Tokiu būdu jos visiškai atitrūksta nuo pradinio religinio konteksto“ (p. 78). Šį pastebėjimą Leachas toliau mėgina švelninti, bet pats įsipina į religinio istorinio neautentiškumo pinkles, dėl kurių jau įspėjo, tardamas, jog graikai turėję „oficialią teologiją“ (religiniu istoriniu požiūriu tai klaida – p. 85). Žinoma, tai niekai, juolab pats Leachas aiškiai prasitaria, kad visi šie Strausso tekstai yra tiesiog stuktūralistiniai žaidimai (p. 88). Autentiškumo problema struktūralizme regis nesvarbi.

Nenoriu čia analizuoti visų antologijoje pristatomų autorių, juolab kad daug geriau už mane panašias metodologijas išmanantys „Baltų lankų“ žmonės tuo neužsiėmė, o aš tų metodologijų tiesiog neišmanau.

Bet kai kas vis dėlto įdomu. Visų antologijos tekstų, be mažų išimčių, pagrindu pasirinkta graikų mitologija. Kartais, kai tai dera, prisimenami izoliuotų kultūrų mitai, nors kiekvienas folkloristas pasakytų, kad pasaka – toli gražu ne mitas, ir ji anaipol nesukuria mitinės precedentikos erdvės. Tiek to. Bet juk graikų „mitologija“ yra tokia pat tiršta, kaip ir, pvz., indų; joje galima rasti, ko tik norime ar ko tik reikia, pvz., daugybę anekdotų iš dievų gyvenimo, visiškai neturinčių religinio krūvio, bet puikiai pasiduodančių struktūralistinei analizei kaip ir bet kuri pasaka.

Tas palinkimas į graikų „mitologiją“ labai simptomiskas. Jis rodo, kad bent jau didžiama antologijos autorių nieko nenučiuokia apie pasaulinį mitologijų kontekstą, apie religijų istoriją kaip tokią, apie paprasčiausias empirines religines realijas. Jiems svarbiau žaisti, struktūruoti, schematizuoti, bet ne aiškinti ar suprasti. Ką gi, tai irgi tam tikras požiūris į tradiciją būdas, tik pagarbiu ar bent jau autentikos paisančiu jo pavadinti negalima.

Pabaigoje dar keli žodžiai. Jau cituo-

toje „Leidėjo pratarmėje“ Saulius Žukas pareiškia viltį ar net viltyje gimstantį projektą: „Labiausiai norėtusi, kad *Mitologija šiandien* taptų panašaus pobūdžio antologijų serijos pradžia“. Su tokia idėja norisi visiškai sutikti ir palinkėti sėkmės – tiesa, darbe neapsiribojant nei struktūralizmu, nei antropologinėmis metodologijomis, nei tikrai mito esmei svetimomis, empirine medžiaga nepagrįstomis studijomis ar greičiau tiesiog teksta. Trumpai tariant, užsiimant tuo, kas pažadėta antologijos viršelyje – mitologijos tyrinėjimais.

Gintaras Beresnevičius

Dail. Ramūnas Krupauskas

Spengla V. *Atlikę pareigą: Vyskupai KGB (NKGB, MGB) kalėjimuose*. – V.: Katalikų pasaulis, 1997. – 208 p. – 4 000 egz.

Pastaraisiais metais Lietuvos knyguose pasirodė jau ne pirma Vido Spenglos parengta knyga, skirta Katalikų Bažnyčios persekiojimui sovietinėje Lietuvoje¹. Visų jų tikslas – užpildyti vieną

¹ Spengla V., „*Akiplėša*“. *KGB kova prieš Bažnyčią*: pagal kun. J. Zdebskio sekimo bylą. – V., 1996.